

a konvenční implikatury. Přičemž u konverzační implikatury pochybí posluchač nepřímý, implikovaný význam promluvy na základě principů kooperace, když předpokládá, že mluvčí chce spolupracovat při konverzaci, anebo rozpozná, že mluvčí záměrně kooperaci porušuje. V konvenční implikatuře posluchač nepřímý význam odvozuje od konvenčního významu výrazů, které mluvčí záměrně volí, ačkoliv by mohl použít jiné. Například užití „ale“ místo „a“ ve větě „Lycanova kniha pojednává o filosofii jazyka, ale je čtivá“ implikuje, že knihy o filosofii jazyka čtivé nebývají.

Poslední, čtvrtá část s příznačným názvem *Temná strana* sestává pouze ze XIV. kapitoly, jež je věnována metafoře. Lycan zde nejprve poukazuje na to, že filosofové obecně podceňují četnost výskytu metafor v jazyce, a pak předvádí, jak je nesnadné, lépe řečeno nemožné, uspokojivě odpovědět na otázky: co je metaforický (přenesený) význam a jak to, že jej tak pohotově chápeme? Je zde nabídnuta celá řada řešení, která jsou vzápětí podrobena nemilosrdné kritice. Kupříkladu Davidsonovo odmítnutí „metaforického významu“ a jeho kauzální výklad metafory jako něčeho, co nás pouze přiměje rozpoznat podobnosti mezi věcmi. Či Searlovo uplatnění Griceovy koncepce „významu mluvčího“ na princip metaforického přenesení.

Právě metafory v angličtině, třeba ty Shakespearovy, jež Lycan uvádí jako příklady, mohou být tím, co u českého čtenáře umocní údiv nad tajemstvím jazykového významu. Obecně, u člověka, který není rodilým mluvčím angličtiny a čte Lycanovu knihu v originále, velmi snadno krystalizuje pocit nesamozřejmosti mnohých „faktů o významu“. Bez ohledu na cizojazyčnou bariéru, každé pojednání, v němž se prostřednictvím jazyka odhalují principy a hranice jazyka samotného, lavíruje nad nekonečnou propastí paradoxu, jejíž dno tvoří proti sobě obrácená zrcadla. Lycan je skvělým průvodcem po okraji této tajuplné propasti, který odhodlaného čtenáře nechává z různých stran sestupovat – ve šlépějích předních myslitelů 20. století – do jejich hlubin.

Nejen čtenáři-studenti jistě ocení lehkost a vtipnost, s níž nás Lycan provádí po spleťtých zákoutích zdánlivě nezáživých teorií jazyka. Volba názorných příkladů a nadsázka skvěle vyvažují výklad i těch nejkomplikovanějších filosofických koncepcí. Ostatně to dokládá i úvodní věta knihy, na níž Lycan demonstruje naši pozoruhodnou schopnost bezprostředně porozumět dlouhým řetězcům slov, které jsou pro nás zcela nové: „Málokdo ví, že v roce 1931 Adolf Hitler uskutečnil návštěvu Spojených států, během níž si prohlédl několik památek, prožil krátkou milostnou aférku s dámou jménem Maxine z Keokuku (Iowa), vyzkoušel peyotl (čímž si přivodil halucinační vidění houfy žab a ropuch obutých do nízkých holinek a zpívajících *Horst Wessel Lied*), proniknul do zbrojařského závodu poblíž Detroitu, potají se sešel s vice-prezidentem Curtisem, aby projednali termínovaný obchod s tuleními kůžemi, a vynalezl elektrický otvírák na konzervy.“

Ondřej Krátký

Rusko a Střední Asie po rozpadu SSSR

HORÁK, S. (2008): *Praha Karolinum*.

Monografie PhDr. Slavomíra Horáka, PhD., nazvaná *Rusko a Střední Asie po rozpadu SSSR* byla vydána roku 2008 nakladatelstvím Karolinum. Rozsah knihy je 226 stran, tématu samotnému je věnováno 199 stran. Kniha je rozčleněna do pěti hlavních oddílů, chápeme-li však popis bilaterálních vztahů Ruska s příslušnými středoasijskými zeměmi jako samostatné kapitoly, lze hovořit o rozčlenění na oddílů osm.

V prvním oddílu autor představuje téma, strukturu a metody práce, stejně jako zdroje, z nichž čerpal. Další oddíl popisuje determinanty dějinného i současného geopolitického vývoje v regionu Střední Asie. Jsou popsány hlavní mocnosti latentně či reálně zapůsobivší na region během jeho historie, zmínka je věnována lákavému oživení termínu „Velká hra“ v zamyšlení nad jeho současnými paralelami.

Z obecného rámce přechází autor k popisu konkrétnějšímu v oddílu třetím, v němž analyzuje příčiny, formy a implikace vztahů Střední Asie a Ruska od počátků ruských výbojů do zániku SSSR. Vztah regionu a této klíčové mocnosti sleduje autor z hlediska obecně historického, politického, ekonomického, sociologického i demografického. Zvláštní pozornost je věnována hledání a popisu takových mechanismů, které během tohoto vývoje napomohly vytvoření specifické a asymetrické provázanosti obou protipólů – ruského, resp. sovětského či „moskevského“ (dominantního) na straně jedné a středoasijského – připoutaného a závislého – na straně druhé.

Zmapování historického vývoje slouží autorovi jako dobrý odrazový můstek pro další oddíl, popisující vnitřní síly, tendence a působení, kterým je středoasijský pro-

stor v současnosti vystavován. Autor se zde pečlivě věnuje charakterizaci uskupení a organizací, jichž jsou země regionu členy. Tímto nabývá dosavadní spíše lineární popis systémovějšího rázu, přičemž zároveň nabízí prostor pro čtenářovu vlastní dílčí spekulaci.

Následující část tvoří čtyři případové studie dokumentující bilaterální vztahy Ruska s každou ze středoasijských zemí s výjimkou Kazachstánu. Struktura každého z těchto celků je identická, autor nahlíží oboustranné vztahy z pohledu specifík politiky daného středoasijského státu, historie jeho vztahů k Rusku, dále z pohledu politického, diplomatického, ekonomického a humanitárního (či spíše demografického a sociologického). Následuje závěr a shrnutí hlavních myšlenek textu.

Práce je členěna systematicky a v logickém sledu jednotlivých témat. Centrem autorova zájmu se zdají být zevrubné analýzy jednotlivých oblastí – snad proto směřuje od témat obecných právě k nim. Takto zvolená struktura má dynamiku a své opodstatnění: umístění popisu dějin, snah jednotlivých mocností a jejich mezinárodní angažovanosti na počátek jednoznačně napomáhá hlubšímu pochopení jednotlivých procesů popsaných v konkrétních případových studiích.

Autor shromáždil a vybral z obsáhlého rezervoáru středoasijsko-ruských vztahů to nejpodstatnější. Dobrým výchozím bodem mu byla nepochybně i jeho předchozí publikace věnovaná tématu Střední Asie (Střední Asie mezi Východem a Západem; Karolinum, 2005), na kterou touto knihou v podstatě navázal. Právě díky faktu, že se v první publikaci zabýval interní situací jednotlivých postsovětských republik, mohl na stránkách této publikace pokračovat bez leckdy vyčerpávajícího popisu nabízejícího se v případě jednotlivých zemí (postavy prezidentů Nijazova, Rahmonova či Karimova, zvláštní rysy vnitřního uspořádání jednotlivých zemí atp.). I přes tuto skutečnost je vítaným zpestřením zmínění určitých jevů přítomných v jednotlivých státech, které si ne vždy najdou cestu na stránky vědeckých pojednání či jsou vyzdvíženy jako samostatné téma – pro Kyrgyzstán je to tak např. popis pendlujících drobných překupníků, „čelnoků“ (str. 114), pro Tádžikistán zmínka o sociálních statutu jeho obyvatel v očích Rusů (str. 139–141), pro Uzbekistán lapidární, ač nevyhnutelný popis jeho zahraničněpolitického lavírování definovaného pojmem „mnohovektorovost“ (str. 187–190), pro Turkmenistán podobně příznačná zmínka o patové situaci jeho zahraniční politiky, do které se dostala pod vedením prezidenta Nijazova (str. 146–150).

Pokud jde o obecné kapitoly předcházející případovým studiím, považují za mimořádně zdařilou charakteristiku místních i mezinárodních uskupení majících vztah k regionu, popř. zařazení komentáře týkajícího se prognóz vývoje ve středoasijské oblasti těsně po rozpadu SSSR, neboť i ten dobře ilustruje dějinné pozadí formující běh novodobé historie dané oblasti. V této souvislosti stojí za zmínku např. vzpomnutí na teorie o konfliktu mezi „náboženskou a světskou koncepcí státu“ (tj. vize možných snah Íránu a Turecka o dominanci v oblasti, které představují jednu ze základních prognóz pro danou dobu a místo, str. 21–23). Autor zároveň pohotově – a velmi pravděpodobně i opodstatněně – nachází jednu z hlavních příčin toho, proč se podobný scénář nereali-

zoval: vzdálenost a nedůslednost Turecka kombinovaná s nekompatibilitou iránského ší'itského světonázoru s hanafijskou právní školou středoasijské sunny.

V podobné souvislosti zmiňuje autor další silnou teorii doby počátku devadesátých let, počítající s masivním nástupem Ruska, USA a posléze Číny (str. 22–31). Ten se však, jak se zdá, realizuje za podstatně uvolněnějších a méně ucelených přístupů, než bylo očekáváno.

Podobného ražení jsou dílčí – zdánlivě zřejmá, pro nezasvěceného čtenáře však cenná – konstatování týkající se např. charakteristiky středoasijské „hegemonie“ Kazachstánu (zejm. ve srovnání s Uzbekistánem, aspirujícím na podobný post, str. 22), popř. briskní obeznámení čtenáře s nejdůležitějšími historickými milníky středoasijského prostoru v době carských invazí a etablování sovětského státu (zejm. pasáže popisující redukovanou, nicméně ilustrativní formou transformaci středoasijských muslimských feudálních celků do rusko-sovětské podoby, zejm. str. 44–56).

Samostatným a velmi dobře pojatým tématem je popis ekonomické politiky daných států reflektovaný ve vztahu k Rusku a zpracovaný na pozadí analýzy mezinárodních dohod a popisu členství jednotlivých zemích v příslušných zájmových uskupeních. Autor tato fakta jednak poměrně detailně představuje v „přípravné“ části (str. 57–95), v níž si všímá charakteru takovýchto organizací a možných důsledků, práv nároků jejich členů, jednak informace zde zmíněné uplatňuje v další argumentaci. Výsledkem je zdařilý a dynamický popis strategických přístupů jednotlivých zemí (především v rámci organizace GU(U)AM, nejprve str. 89–93, poté zmínky dále v textu), a to nejen ve vztahu k Rusku, ale i k ostatním velmocím a sobě navzájem.

Jakkoli je popis oficiálních organizací ucelený a přehledný, prolíná se celou prací velmi kompaktní seznámení s „organizací“ neoficiální, o to však vytrvaleji zmiňovanou napříč jednotlivými pasážemi i případovými studiemi – jde o popis týkající se působení a strategického postupu ruského Gazpromu. Tyto pasáže, které by si jistě zasloužily samostatnou studii (viz zejm. úseky na str. 111, 137, 158–161 a 164), jasně ukazují, že Rusko (oproti např. Číně či USA počítajícím s diverzifikovanějším expanzivním portfoliem) sází ve svém postupu v podstatě na jedinou kartu. Tu v daném případě představuje sepsání státu s oblastí energetiky, pro poslední roky více než příznačné.

Díky svému přínosu faktickému poskytuje práce informačně velmi nabitý, na souvislosti pestrý a tematicky ucelený text. Ten přináší vědeckému a do určité míry i laickému publiku ucelenou a přehlednou informaci týkající se vztahů Ruska vůči jednotlivým státům Střední Asie. Laické či základním způsobem zasvěcené publikum může práce oslovit díky dobře vysvětleným souvislostem a přehledným odkazům na jednotlivé komponenty sdělovaných informací. Práce je takto využitelná i pro široký okruh čtenářů, pro něž je např. v rámci jejich pracovní činnosti tato oblast relevantní (novináři, učitelé, obchodníci, bezpečnostní složky, humanitární pracovníci atp.). Na poli vědeckém lze očekávat největší využití publikace coby cenného zdroje informací pro studenty i učitele politologicky, historicky, etnograficky či podobně zaměřených oborů.

K jednoznačným kladům práce patří její hluboká reflexe autorovy obeznámenosti s tématem, která je další ze záruk kvality a relevance předávaných informací. Díky kombinaci zevrubného studia související literatury, permanentního sledování nejnovějších tendencí vývoje, pobytů v terénu a celého spektra nejrůznějších typů konzultací (od formálních rozhovorů s předními osobnostmi vědecké a společenské scény daných i zainteresovaných teritorií až po neformální rozhovory s obyvateli uvedených zemí či pozorování informačně hodnotných jevů přímo in situ), předal autor po všech stránkách kompaktní dílo. Práce je čtivá a vyznačuje se zralým používáním odborného jazyka. Nápadité a plně funkční jsou i „kulturní překlady“, tj. přirovnání přibližující českému čtenáři situaci na daném místě na základě jemu známých přirovnání – viz přirovnání k českému přístupu výzkumu Slovenska (str. 13), použití termínu „gastarbeiteři“ v případě popisu pracovní migrace z republik do Ruska atp.

Text dobře dokládá autorovu povolanost k psanému sdělení v oblasti politologického a sociologického výzkumu, jakož i zralou strategii vědeckého výzkumu. Ač je zpracované téma jednoznačně deskriptivní a jako takové neoperuje s žádnou centrální hypotézou, lze vyzorovat cílené použití několika spekulací dílčích. Úseky, v nichž figurují, zpestřují jednotlivé pasáže textu a nabízejí tak inspirativní polemiku, která vhodně doplňuje většinový text (v němž převládají ověřená fakta, neposkytující ve své většině pro jakékoli zpochybní prostor). Právě v tom také spočívá velká hodnota celé práce – ač sama nepřichází s „velkou“ teorií, přináší informační materiál, jehož další využití je v relevantních vědeckých oblastech prakticky neomezené.

Jak vyplývá z textu, páteří knihy se staly tři dílčí a publikované studie věnované třem středoasijským republikám. Byť se v tomto světle sestavení celé publikace může do jisté míry jevit jako programový krok, dlužno říci, že zakomponování těchto celků proběhlo velmi vyrovnaně. Tomu napomáhá také systematická autorská úvaha, která se promítla jak do celé struktury knihy (seřazení kapitol), tak do kapitol jednotlivých případových studií.

Za duchapřítomnost i jistou pohotovost autora lze považovat formu, v níž v práci prezentuje své cestovní (ne tedy nutně vždy primárně badatelské) poznatky coby terénní pozorování. Díky důslednému respektování vědeckých zásad se tak občas na první pohled všednodenní událost mění v „téma“ (např. str. 115, pozn. 281 atp.). Mystériem podobné obezličky je obestřen i fakt (byť argumentované) prezentace Afghánistánu coby regionální velmoci (str. 38) či absence Kazachstánu ve výčtu středoasijských států (nepřítomnost kazašsko-ruských vztahů je vysvětlena na str. 11, a to zejm. diametrálně odlišnou intenzitou vztahů s Ruskem a stále expanzivnějším charakterem země; toto sice činí zadost autorské korektnosti, nicméně nic nemění na faktu, že kniha postrádá téma, které by možná leckteří očekávali. Vzhledem k tomu, že zdroje na takovou studii existují, vůli autora přiklonit se k „původnímu sovětskému pojetí regionu jako Střední Asie a Kazachstánu“ (str. 11) může znít mírně alibisticky). Na druhé straně patří k výhradnímu právu autora zaplnit dané téma obsahem, který sám považuje za rele-

vantní. Podobně ostatně autor postupoval již v tematicky úzce spjaté výše zmíněné studii; zobecníme-li toto zamyšlení, může být formulováno jako otázka, zda premisou z níž autor při definování popisovaného teritoria vycházel, byla snaha o popis Střední Asie – kam Kazachstán nepochybně patří – či charakteristika vývoje tak či onak dysfunkčních středoasijských republik s výrazně subordinovaným vztahem k Moskvě, resp. zda kritérium nerovnoměrnosti vztahů Moskva – uvedené republiky jako takové nebylo pro výběr popisovaných teritorií klíčové.

I kdyby tomu tak bylo, nejedná se o otázku bez řešení – spíše představuje námět a výzvu k diskusi, ostatně podobně jako i celý text, související odkazy a orientaci napomáhající tabulky. Za relativní nedostatek tak snad může být považována snad jen absence ilustrativního materiálu jakým jsou např. mapy, jehož uplatnění by při možném revidovaném vydání knihy jistě bylo vhodné zvážit.